

dr hab. Witold Zalewski, prof. UPJPII

Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

TOWARZYSZENIA ORGANOWE DO PIEŚNI KOŚCIELNYCH WCZORAJ I DZIŚ¹

Wraz z pojawieniem się pierwszych śpiewników kościelnych z końcem XIX wieku² powstała naturalna potrzeba stworzenia opracowań organowych do znajdujących się w nich melodii pieśni. „Proces krystalizowania się odpowiedniego poziomu artystycznego towarzyszeń organowych, zgodnie z wymogami muzyki kościelnej, przebiegał przez prawie cały wiek XIX”³.

Powstałe w tym czasie zbiory nutowe (dla muzyków kościelnych) utrzymane były często w fakturze organowo-chóralnej, czyli przeznaczone były do wykonywania instrumentalnego na organach lub przez chór. Do nich należały m.in.: *Chorał, czyli dostateczny zbiór melodii do przeszło 700 pieśni katolickich w języku polskim, ułożony na cztery głosy do grania na organach i śpiewania* Józefa Nachbara, wydany w Berlinie w roku 1856, *Szczeble do nieba: czyli zbiór z melodyjami w kościele rzymsko-katolickim od najdawniejszych czasów używanych* Teofila Klonowskiego na trzy lub cztery głosy z podpisanym tekstem (Poznań 1867 r.), *Melodye do zbioru pieśni nabożnych katolickich dla użytku kościelnego: ułożone do grania na organach i śpiewania na cztery głosy* ks. Józefa Mazurowskiego⁴ (Pelplin 1867 r.) oraz 3-częściowy⁵ *Śpiewnik kościelny katolicki czyli*

---

¹ Tekst naukowy powstał w ramach projektu: „Tradycyjne melodie kościelne z perspektywy akompaniamentu organowego” realizowanego w ramach programu „Społeczna Odpowiedzialność Nauki” finansowanego przez Ministerstwo Edukacji i Nauki, nr SONP/SP/564101/2022, realizacja - Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie w latach 2022-2024.

² Ks. Michała Mioduszewskiego (1787-1868), ks. Józefa Surzyńskiego (1886), ks. Jana Siedleckiego (1876). Przedmowa do wydania jubileuszowego z r. 1928, *Śpiewnik kościelny* ks. Jan Siedlecki, wydanie XL, Kraków 2006 r.

³ Ks. Tadeusz Przybylski SDB, *Z dziejów towarzyszeń organowych do pieśni kościelnych w Polsce*, Kraków 1997, PWM.

⁴ Tamże.

⁵ Część pierwsza zawierała pieśni adwentowe, kolędy, pieśni postne, wielkanocne i o Wniebowstąpieniu Pańskim. W drugiej części znajdowały się pieśni do Ducha Świętego, Trójcy Przenajświętszej, do Pana Jezusa,

największy podręcznik dla organistów w kościołach katolickich zebrany staraniem Towarzystwa Wzajemnej Pomocy Organistów Diecezji Krakowskiej ułożony na 1 głos z organem lub na 4 głosy mieszane Tomasza Flaszę, który doczekał się trzech wydań w latach: 1903, 1927, 1930⁶. „Pieśni zawarte w *Śpiewniku* charakteryzuje niezwykła prostota i wybitnie wokalny typ harmonizacji uwypuklające i wskazujące całe bogactwo polskiej pieśni religijnej.”⁷. Opracowania Tomasza Flaszę są przypominane za sprawą Wydawnictwa Karmelitów Bosych⁸ w Krakowie, które ułożyło je tematycznie i sukcesywnie wydaje w zeszytach.

Wśród pozycji o fakturze typowo organowej na pierwszy plan wysuwa się przede wszystkim wspólne dzieło braci Józefa i Mieczysława Surzyńskich *Psallite Domino* (Poznań 1908 r.), w podtytule którego pojawia się już określenie – *towarzyszenie organowe*⁹.

Śpiewnik kościelny ks. Jana Siedleckiego doczekał się natomiast swojego opracowania organowego w roku 1939 za sprawą redaktora zbioru ks. Wendelina Świerczka CM i zespołu uznanych kompozytorów, jak m.in.: Wł. Żeleński, F. Nowowiejski, St. Moniuszko, A. Freyer i K. Garbusiński. Niestety, powstałe towarzyszenia organowe uwzględniały dwugłos ze *Śpiewnika*, co w dużej mierze ograniczyło ich autorom możliwości prowadzenia pozostałych głosów. Ponadto nadmiar użytych środków harmoniczných i zdrobnienia rytmiczne spowodowały, iż opracowania te okazały się trudne do realizacji.

Kazimierz Garbusiński (1883–1945) jest autorem zbioru *Pieśni kościelne – dla użytku młodzieży szkół średnich, powszechnych i amatorskich i na chór mieszany lub na jeden lub dwa głosy z towarzyszeniem organów*, który poprzez czytanie nut z partytury miał przyczynić się do „poznania istoty harmonii i odtworzenia w wyobraźni młodego pokolenia pojęcia o kompozycji, która jest obrazem tak harmonii, jak i wzajemnego poruszania się głosów”¹⁰.

---

do Najświętszej Maryi Panny, Godzinki, Litanie i Koronki, natomiast trzecia część obejmowała pieśni przygodne, mszalne, żałobne, do Świętych Pańskich, nieszpory i hymny.

⁶ Ks. Tadeusz Przybylski SDB, *Dzieje muzyki w kościele krakowskim muzyka w kościele krakowskim – XVI wiek XIX lata 1850–1914 – 5, Organista*, dodatek do *Biuletynu duszpasterskiego* VI/VII, Kraków 2000 r.

⁷ Tamże.

⁸ wkb-krakow.pl 25.07.2023 r.

⁹ Pełny tytuł zbioru: *Towarzyszenie organowe do śpiewnika kościelnego, do użytku parafii rzymsko-katolickich części drugiej, „Śpiewajmy Panu” z całkowitym tekstem pieśni.*

¹⁰ Od Autora, *Pieśni kościelne – dla użytku młodzieży szkół średnich, powszechnych i amatorskich i na chór mieszany lub na jeden lub dwa głosy z towarzyszeniem organów opracował Kazimierz Garbusiński.* www.imsplp.org

Powojenne *Towarzyszenie organowe* do śpiewnika *Wielbij duszo moja Pana*, wydane przez Instytut Wydawniczy PAX w Warszawie w roku 1958, było – zdaniem jego autora Feliksa Rączkowskiego – „bodaj pierwszą publikacją tego rodzaju w Polsce po wojnie”¹¹. Opracowania przeznaczone były głównie dla mniej zaawansowanych organistów i sióstr zakonnych, którym dorabianie poprawnego akompaniamentu do wykonywanych melodii w kościele nastęcza(ło) pewne trudności”¹². Wielką zaletą tego wydania były krótkie wstępy i zakończenia do opracowywanych harmonicznje pieśni. *Śpiewajmy Bogu akompaniamenty organowe*¹³ (Warszawa 1985 r.) to kolejna autorska propozycja wspomnianego wyżej wieloletniego organisty św. Krzyża w Warszawie, dedykowana tym razem słuchaczom Instytutu Szkolenia Organistów przy Kurii Metropolitalnej w Warszawie. Do rąk odbiorców trafił bogaty wybór akompaniamentów do pieśni kościelnych oraz śpiewów liturgicznych i paraliturgicznych na cały rok kościelny, do wykonania na instrumencie bez klawiatury nożnej. Warto zaznaczyć, iż Feliks Rączkowski (1906–1989) jest również autorem zbioru akompaniamentów organowych do śpiewów gregoriańskich¹⁴, obejmującego pełne ordinarium missae (m.in.: Msze od I_XVIII, Credo I-VI), będącego „pierwszą polską publikacją w takim układzie”¹⁵.

Około roku 1935 nakładem Kurii Diecezjalnej w Katowicach wydano *Chorał do książki diecezjalnej – Skarbiec modlitw i pieśni* (część I). Natomiast w latach 1966-1968 w Katowicach powstał *Chorał do modlitewników śląskich*¹⁶ – 3-tomowy zbiór towarzyszenia organowego, zwany *Chorałem Śląskim*. „Towarzyszenia są utrzymywane w czterogłosowości i tak pomyślane, aby można je było wykonywać zarówno na organach, jak i bez pedału (na fisharmonii), co jest niemałą zaletą zbioru. Stosowanie zbieżeń i przesunięć modulacyjnych, śmiałe posługiwanie się dźwiękami obcymi, akordami pobocznymi i alterowanymi oraz ostrymi współbrzmieniami i dysonansami wynikającymi z użycia dźwięków obcych, stosowanie różnych odmian kadencji, a przede wszystkim zmiana treści harmonicznje przy

---

¹¹ *Wielbij duszo moja Pana*, Śpiewnik kościelny w układzie prof. Feliksa Rączkowskiego, Warszawa, PAX 1958.

¹² Tamże.

¹³ Wydane techniką kserograficzną.

¹⁴ Tytuł publikacji nutowej: Feliks Rączkowski *Msze gregoriańskie*, Warszawa 1957.

¹⁵ Tamże, F. Rączkowski. Przedmowa.

¹⁶ *Chorał do modlitewników śląskich*. Red. ks. R. Rak, R. Dwornik J. Jakac, cz. 1. Katowice 1966; cz. 2 i 3. Katowice 1968.

powtarzających się odcinkach melodii, stwarza dużą barwność harmoniczną. Harmonia ma zasadniczo charakter diatoniczny, co nadaje całemu zbiorowi piętno poważnej i pięknej muzyki¹⁷. Z okazji 80-lecia istnienia Archidiecezji Katowickiej powstał pod redakcją ks. Antoniego Reginka w nowej odsłonie *Chorał Śląski*¹⁸, w którym swój kunszt harmonizacji zaprezentowali współcześni muzycy kościelni¹⁹, a zwłaszcza doświadczeni organiści z archidiecezji katowickiej (w tym również członkowie Archidiecezjalnej Komisji Muzyki Sakralnej w Katowicach). Ponadto wykorzystano wcześniejsze opracowania harmoniczne Romana Dwornika (po naniesieniu autorskich poprawek) oraz niektóre harmonizacje *Chorału Opolskiego*²⁰. Towarzyszenia organowe są w ścisłej korelacji ze *Śpiewnikiem archidiecezji katowickiej*, przy zachowaniu tej samej struktury.

Chorał Opolski jako 4-tomowe²¹, harmoniczne uzupełnienie do tekstów zawartych w diecezjalnym modlitewniku *Droga do nieba* opracowany został przez zespół redakcyjny, składający się z pracowników Studium Muzyki Kościelnej przy Instytucie Pastoralnym w Opolu oraz członków Diecezjalnej Komisji Muzyki kościelnej. Większość opracowań jest dziełem wykładowców i czynnych organistów diecezji opolskiej: A. Bączkiewicza, J. Chudalli, H. Prochoty i J. Siwego. Już w roku 1985 komisja redakcyjna we wstępie do tomu I szczyliła się, iż zainicjowała „edycję dotąd bodaj najobszerniejszego zbioru akompaniamentów organowych do polskich i częściowo łacińskich śpiewów liturgicznych. Natomiast darem Wielkiego Jubileuszowego chrześcijaństwa dla gliwickiego i opolskiego Kościoła było nowe, gruntownie przeredagowanie książeczki do nabożeństwa”²² i wydanie na

---

¹⁷ W sprawie krytycznej recenzji *Chorału do modlitewników śląskich* odpowiedział komitet redakcyjny *Chorału*: ks. Romuald Rak, Roman Dwornik, Józef Jakac, *Ruch biblijny i liturgiczny* 21(4-5):299, 1968, (W *Ruchu Biblijnym i Liturgicznym* nr 1—2/1968 r. ukazała się recenzja *Chorału do modlitewników śląskich* część I Katowice 1966 r., wyd. Księgarnia św. Jacka — pióra ks. Władysława-Kowalaka S.V.D.).

¹⁸ Tom I (2003 r.), II (2006 r.), Tom III (2011 r.).

¹⁹ Autorami opracowań są: Henryk Jan Botor, Arkadiusz Popławski, Elżbieta Laksa, Gizela Skop, Hubert Prochota, Józef Chudalla, Józef Jakac, Józef Siwy, Jan Waliczek, Jan Gładysz, Krzysztof Karol Kaganiec, Marian Sobisz, Roman Dwornik, Władysław Szymański.

²⁰ Jak np. Romualda Raka i Józefa Siwego.

²¹ Tom I (1985 r.) Tom II (1987 r.), Tom III (1989 r.), Tom IV (1993 r.).

²² *Chorał „Droga do nieba” Akompaniament organowy do śpiewów z katolickiego modlitewnika i śpiewnika „Droga do nieba”*, Opole 2008 r., t. I. Przedmowa.

nowo – tym razem 3-tomowego *Chorału „Droga do nieba”*, który jest w zasadzie spadkobiercą *Chorału Opolskiego*²³.

Pomoce duszpasterskie nr 46 *Psallite Domino Sapienter*²⁴ zawierają natomiast akompaniament organowy ponad 650 typicznych melodii²⁵ do Mszy św., zawartych w *Śpiewniku* pod tym samym tytułem, opracowanych przez 6-osobowy zespół muzyków kościelnych i organistów²⁶ w ramach Międzydiecezjalnej Komisji ds. Duszpasterstwa Liturgicznego i Muzyki Kościelnej dla diecezji gliwickiej i opolskiej. Prezentowane harmonizacje „cechuje duża różnorodność stylistyczna, dbałość o reguły poprawnej prozodii i akcentacji, uwzględnienie w harmonizacji modalnego charakteru niektórych melodii gregoriańskich albo stylizowanych na gregoriańskie, a także zróżnicowanie poziomu trudności wykonawczych, choć niewątpliwie w opracowaniach preferowano prostą fakturę, niewymagającą od wykonawcy nadzwyczajnej wirtuozerii”²⁷.

Soborowa odnowa liturgiczna²⁸ dotarła również do Krakowa, gdzie m.in. nowe pieśni ks. Stanisława Ziemiańskiego SI zyskały towarzyszenie organowe autorstwa ks. Józefa Łasia SI i zawarte zostały w *Wysławiamy Pana* – zbiorze nowszych pieśni kościelnych z towarzyszeniem organów (Kraków 1978 r.). Pod red. Mariana Machury, wieloletniego organisty tyńckiego, ukazało się w latach dziewięćdziesiątych poprzedniego stulecia *Ciebie Boże chwalimy* – 11 zeszytów opracowań pieśni, wydanych do użytku wewnętrznego staraniem Komisji Muzyki Sakralnej Archidiecezji Krakowskiej. Swoją sztukę harmoniczną zaprezentowali w nich m.in.: M. Machura, A. Poziorski, L. Dawidek, I. Pfeiffer, Wł. Radwan, J. Targosz i J. Oliwa. Wydawnictwo Benedyktynów TYNIEC w roku 2005, pod tym samym tytułem, wydało 4-tomowy *Śpiewnik*, zawierający te same towarzyszenia organowe pieśni.

---

²³ Tamże.

²⁴ Wydane w Opolu w roku 2019 przez Wydział Teologiczny Uniwersytetu Opolskiego (jako nowe i poszerzone II wydanie, będące kontynuacją I wydania z roku 2004 r.).

²⁵ Np. zmiennych tekstów śpiewów międzylekcyjnych, aklamacji przed ewangelią, modlitwy wiernych, III formy aktu pokutnego.

²⁶ Jak: M. Lamm, A. Bączkiewicz, B. Stępień, M. Blechinger, H. Prohota.

²⁷ *Psallite Domino Sapienter*, Opole 2019 r., Wstęp redakcyjny.

²⁸ (KL 114) Konstytucja o Liturgii Świętej (Sacrosanctum Concilium) zobowiązuje biskupów i innych duszpasterzy do gorliwego dbania o to, aby w każdej śpiewanej czynności liturgicznej wszyscy wierni umieli czynnie uczestniczyć, *Chorał opolski*, przedmowa, Opole 1985 r.

*Śpiewnik „Fioletowy”*²⁹, jak potocznie nazwany został *Śpiewnik pieśni kościelnych – towarzyszenia organowe* Witolda Zalewskiego, ukazał się staraniem Państwowego Wydawnictwa Muzycznego w roku 1997 i doczekał się już 9 wydań. Zawarte w nim 151 wybranych pieśni zostało „zharmonizowane w możliwie najprostszy sposób”³⁰. Uzupełnieniem tej, będącej jedną „z najczęściej używanych przez polskich organistów kościelnych”³¹ pozycji nutowej, są *Przygrywki*³² Pawła Grabczyńskiego, który „w sposób niezwykle twórczy podszedł do materii muzycznej harmonizacji Witolda Zalewskiego, opracowując [je – przypis autora] (...) w różnych formach i stylach”³³.

Staraniem Komisji Muzyki Kościelnej pod przewodnictwem ks. Roberta Tyrały³⁴ oraz Archidiecezjalnej Szkoły Organistowskiej³⁵ ukazał się 4-tomowy³⁶ *Śpiewnik wawelski – towarzyszenia organowe*³⁷, w którym pojawiły się opracowania pieśni wielu autorów³⁸, z krótkimi wstępami, w dwóch wersjach tonacyjnych. W ramach *Pomocy liturgicznych* wydano ponadto 4 zeszyty: *Ciebie Boga wysławiamy*³⁹, *Pogrzeb chrześcijański*⁴⁰, *Bóg bogaty w miłosierdzie*⁴¹ i *Nabożeństwa*⁴².

---

²⁹ Ze względu na kolor okładki pierwszego wydania.

³⁰ *Śpiewnik Pieśni kościelnych, towarzyszenie organowe*, Kraków 1997 r., od Autora.

³¹ Prof. dr hab. Wiesław Delimat, *Przygrywki do pieśni kościelnych na cały rok liturgiczny*, Wstęp (Kraków 2022 r.).

³² Tamże.

³³ Tamże.

³⁴ Obecnie prof. dr hab. - Rektor Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie.

³⁵ Obecnie Archidiecezjalna Szkoła Muzyczna I i II stopnia im ks. kard. Franciszka Macharskiego w Krakowie.

³⁶ Każdy z tomów zawiera 2 zeszyty.

³⁷ W założeniu redaktorów było jego wydanie również w wersji dla wiernych.

³⁸ H. J. Botor, A. Chlondowski, W. Delimat, J. Gładysz, Z. Kokoszka, H. Krawczyk, T. Kuc, ks. J. Łaś, M. Machura, K. Michałek, K. Pawlisz, M. Peciak, D. Rzepka, Ł. Sandera, Wł. Szymański, M. Tuleja, W. Zalewski, J. Basista, A. Guziak, M. Miśkiewicz, W. Widłak, L. Dmytrzak, J. Oliwa, F. Rączkowski, Wł. Siedlik.

³⁹ Kraków 2000 r.

⁴⁰ Kraków 2001 r.

⁴¹ Kraków 2002 r.

⁴² Kraków 2007 r.

U progu kanonizacji Jana Pawła II w roku 2014 Wydawnictwo MKK – Muzyka Kościelna w Krakowie⁴³ wydało *Śpiewy ku czci św. Jana Pawła II na głos z towarzyszeniem organów z harmonizacjami dawnych i nowych pieśni*⁴⁴ oraz litanii i inwokacji, a w roku 2018 *Śpiewy na I Komunię świętą z towarzyszeniem organów*⁴⁵. Do obu pozycji nutowych dołączono płytę CD, mającą na celu pomoc duszpasterską w nauce tych śpiewów.

„Oryginalny sposób harmonizacji”⁴⁶ odnaleźć można w zbiorze ks. Józefa Smulczyńskiego *Pieśni kościelne z towarzyszeniem organowym w harmonizacji Jerzego Rosińskiego*.

Pod muzyczną redakcją ks. Macieja Szczepankiewicza SDB i auspicjami Salezjańskiej Szkoły Organowej im. Kardynała Augusta Chlonda w Szczecinie ukazały się w roku 2002 *Akompaniamenty organowe do pieśni kościelnych* autorstwa m.in.: J. Furmanika, T. Paciorkiewicza, M. Surzyńskiego i F. Wesołowskiego⁴⁷. „Dobór poszczególnych akompaniamentów został pomyślany tak, by zostały uwzględnione jak największe możliwości pomysłów harmoniczných i zdarza się, że jedna pieśń kościelna w tym zbiorze posiada kilka różnych towarzyszeń organowych”⁴⁸.

Salezjańskie Szkoły Muzyczne⁴⁹ to kolejny ośrodek, w którym „*dbałość o śpiew i muzykę kościelną przysparza coraz więcej troski o poprawność wykonawczą, o piękno i estetykę*”⁵⁰. *Towarzyszenia organowe – śpiewy liturgiczne – Adwent i Boże Narodzenie*⁵¹,

---

⁴³ asm1.edu.pl, pod auspicjami wydawnictwa drukowane są obecnie wznowienia *Śpiewnika Wawelskiego* i *Pomocy liturgicznych*.

⁴⁴ W opracowaniu: H. Batora, W. Delimata, K. Michałka.

⁴⁵ Zbiór zawiera 35 pieśni, zharmonizowanych w fakturze 4-głosowej i poprzedzonych krótkimi organowymi wstępami. Autorami opracowań są: W. Delimat, K. Pawlisz, M. Peciak, M. Tuleja.

⁴⁶ Ks. Jerzy Smulczyński *Pieśni kościelne z towarzyszeniem organowym w harmonizacji Jerzego Rosińskiego*, Kielce 2001 r., słowo redakcyjne.

⁴⁷ Pozostali autorzy opracowań to księża SDB: J. Bednarz, P. Brzyski, A. Chlondowski, K. Lewandowski, I. O. Mański, St. Ormiński i M. Szczepankiewicz. Ponadto: M. Jasiński, U. Kozłowska, Zb. Kozuba.

⁴⁸ Ks. M. Szczepankiewicz, *Akompaniamenty organowe do pieśni kościelnych*, Szczecin 2022 r.

⁴⁹ Salezjańska Ogólnokształcąca Szkoła Muzyczna II st. i Salezjańska Szkoła Muzyczna II st.

⁵⁰ Ks. Zb. Malinowski, *Towarzyszenia organowe – śpiewy liturgiczne – Adwent i Boże Narodzenie*, Słowo wstępne, Płock 2005 r.

⁵¹ Wydawnictwo Hejnał.

*Towarzyszenia organowe – śpiewy liturgiczne – Wielki Post i Wielkanoc*⁵², *Towarzyszenia organowe – Eucharystyczne, Do Serca Pana Jezusa*⁵³ oraz *Towarzyszenia organowe – Pieśni Przygodne*⁵⁴ opracowane zostały przez muzyków salezjańskich, do których należeli m.in. księża SDB: A. Chlondowski, I. O. Mański, Zb. Malinowski, K. Lewandowski, J. Kochański,

S. Ormiński, J. Bednarz, P. Brzyski i M. Wyszogrodzki. W wyższym wymiarze pozycji nutowych odnaleźć można harmonizacje tych samych pieśni w kilku opracowaniach, które zdaniem ks. Zbigniewa Malinowskiego można wykorzystać przy śpiewaniu kolejnych zwrotek. Pozwoli to wg niego „na wzbogacenie brzmieniowo-harmoniczne oraz przeżycia estetyczno-doznaniowe ludzi śpiewających i słuchających zarazem”⁵⁵.

Dla podkreślenia jubileuszu dziesięciolecia Salezjańskiej Ogólnokształcącej Szkoły Muzycznej II stopnia im. ks. A. Chlondowskiego w Lutomiersku wydane zostały w roku 2007 dwa autorskie zbiory pieśni skomponowanych i opracowanych przez jej dyrektora – ks. Zbigniewa Malinowskiego. Pierwszy z nich *On we mnie ja w Nim*⁵⁶ zawiera pieśni eucharystyczne i dziękczynne w myśl psalmu 96 *Śpiewajcie Panu pieśń nową*. Drugi *Anielskie witanie* chwali Maryję 31 nowymi pieśniami „ku odnowie i ożywieniu modlitwy śpiewanej”⁵⁷.

Wspomniany już salezjanin ks. Karol Lewandowski SDB jest autorem towarzyszeń organowych do pieśni *Śpiewnika kościelnego* ks. Jana Siedleckiego, zawartych w zbiorze *Rok kościelny w pieśniach*⁵⁸. Jak pisze ks. Tadeusz Przybylski SDB we wstępie wydania „to znakomite opracowanie o prostej, ale wysmakowanej harmonizacji, wprowadzającej w skupienie i właściwy nastrój modlitewny”.

---

⁵² *Towarzyszenia organowe – Śpiewy liturgiczne – Wielki Post i Wielkanoc*, Wydawnictwo Hejnał, Płock 2006 r.

⁵³ *Towarzyszenia organowe Eucharystyczne i do Serca Pana Jezusa*, Wydawnictwo Hejnał, Płock 2008 r.

⁵⁴ *Towarzyszenia organowe Pieśni Przygodne*, Wydawnictwo Hejnał, Płock 2018 r.

⁵⁵ Słowo wstępne, *Towarzyszenia organowe – Śpiewy liturgiczne – Adwent i Boże Narodzenie*, Wydawnictwo Hejnał, Płock 2005 r.

⁵⁶ Wydawnictwo Hejnał, Płock 2017 r.

⁵⁷ ks. Zbigniew Malinowski, słowo wstępne, *Anielskie Witanie – Pieśni Maryjne na głos solowy lub chór z organami*. Płock, 2007 r.

⁵⁸ Wydawnictwo Karmelitów Bosych, Kraków 2001 r.

Śpiewy z opracowaniem harmonicznym do Maryji Wspomożycielki Wiernych, świętych i błogosławionych Rodziny Salezjańskiej oraz inne zapisane przez salezjanów odnaleźć można natomiast w *Śpiewniku Salezjańskim* wydanym w Warszawie (2013 r.) przez Wydawnictwo Salezjańskie.

Liczący 420 stron zbiór nutowy *Śpiewy liturgiczne – Śpiewy religijne – towarzyszenia organowe*⁵⁹ autorstwa ks. Mirosława Wyszogrodzkiego SDB proponuje natomiast wiele nowszych, współczesnych utworów, śpiewanych często w różnych grupach i wspólnotach.

Śpiewajmy i grajmy Panu – Śpiewnik dla organistów, w którym wybór, układ i harmonia jest autorstwa ks. Stefana Czernieja, to kolejna propozycja opracowań organowych pieśni, „aby zespolenie modlitwy i piękna kształtowało duchową wrażliwość całej wspólnoty wiernych i wyrażało się naszą wdzięcznością dla Boga, od którego pochodzi wszelkie dobro”⁶⁰. Jak zaznacza Autor *Śpiewnika* w swojej przedmowie, pozycja ta zawiera 625 śpiewów podzielonych na cztery części, w których znajdują się: „części mszalne, nieszpory, śpiewy używane podczas nabożeństw, sakramentów i obrzędów, pieśni oraz piosenki wyrosłe na kanwie Ewangelii, które nie przystają do liturgii, lecz mogą być wykorzystane w nabożeństwach paraliturgicznych”⁶¹.

Krzysztof Grzeszczak, łódzki kompozytor i organista, jest autorem zbioru *Akompaniamenty organowe do pieśni na Adwent i Boże Narodzenie*, które – dla ułatwienia wprowadzenia wiernych we wspólny śpiew – zawierają krótkie przygrywki. Cechą charakterystyczną opracowań „jest wydobycie w nich walorów muzycznych pieśni, a nie epatowania środkami harmonicznymi, które zaciemniałyby i wypaczały tę podstawową cechę akompaniamentu”⁶².

Inny zbiór, w którym kolędy jako wersje koncertowe, „można wykorzystać jako akompaniamenty podczas liturgii”⁶³ wydany zostały przez wspomnianą już Salezjańską Szkołę Organową w Szczecinie w roku 2001.

---

⁵⁹ Wydawnictwo Hejnał, Płock 2015 r.

⁶⁰ Ks. arb. Józef Życiński, Słowo wstępne, *Śpiewajmy i grajmy Panu, Śpiewnik dla organistów*, Polihymnia, Lublin 2005.

⁶¹ Ks. Stefan Czerniej, Przedmowa. Tamże.

⁶² www.sklep.dsjrecording.com, 15.06.2023 r.

⁶³ www.kmt.pl, 20.07.2023 r.

Ta sama Szkoła jest także wydawcą zbioru akompaniamentów organowych zasłużonego dla polskiej muzyki sakralnej salezjanina Antoniego Hlonda (1884–1963), działającego pod pseudonimem Chlondowski. Pieśni i melodie do nabożeństw zamieszczone w tym zbiorze zostały uporządkowane wg następującego klucza: „I. Pieśni adwentowe, II. Pieśni na Boże Narodzenie, III. P. na Wielki Post, IV. P. wielkanocne, V. P. na Zielone Świątki, VI. P. eucharystyczne, VII. P. do Najświętszego Serca Pana Jezusa, VIII. Pieśń do Chrystusa Króla, IX. P. do Matki Bożej, X. P. na cześć Świętych Pańskich, XI. P. przygodne, XII. P. za zmarłych, XIII. P. mszalne, XIV. Nabożeństwa (Gorzkie żale, melodie litanii), XV. Śpiewy łacińskie”⁶⁴.

„W jaki sposób polskie kolędy odczuwa i wyraża”⁶⁵ Paweł Piotrowski, „dowiadujemy się (...) z bardzo osobistego w swojej szczerzej intencji zbioru zatytułowanego *Kolędy. Harmonizacje organowe*”⁶⁶. Natomiast „indywidualny koloryt”⁶⁷ występuje w jego kolejnej pozycji wydawniczej z roku 2023 *Pieśni Maryjne*, w której zawarł 35 propozycji opracowań melodii ku czci Matki Bożej „przełamując pewne zasady utrwalone w harmonii klasycznej”⁶⁸.

„Autorskie propozycje towarzyszenia organowego do pieśni sakralnych”⁶⁹ Piotra Rachonia, które posłużyć mogą jako „ćwiczenia z zakresu rozszerzonej harmonii i bardziej wyrafinowanego kontrapunktu”⁷⁰ dostępne są w formie nagrań i nut na stronie internetowej warszawskiego organisty.

Miniatury Muzyki Kościelnej, do których zalicza się m.in.: opracowanie *Te Deum* i *Litanii do Najświętszego Serca Pana Jezusa* Mariusza M. Łabędzia, to „seria edytorska przygotowana przez Wydział Muzyki Kościelnej Kurii Diecezjalnej w Tarnowie przy pomocy Diecezjalnej Komisji Muzyki Kościelnej z myślą o osobach, które pełnią funkcję organisty w parafiach”⁷¹.

---

⁶⁴ www.wydawnictwowam.pl 25.07.2023 r.

⁶⁵ www.bonito.pl, 21.07.2023 r.

⁶⁶ Prof. dr. hab. Marek Stefański. Tamże.

⁶⁷ www.wydawnictwopetrus.pl, Od Autora 23.07.2023 r.

⁶⁸ Tamże.

⁶⁹ www.rachon.piotr.com, 24.07.2023 r.

⁷⁰ Tamże.

⁷¹ www.kmt.pl, 24.07.2023 r.

Opracowania 15 pieśni⁷² zawartych w *Gaudete – Radujcie się*⁷³ Jana M. Gładysza z Tuchowa jak również wszystkie wyżej wymienione towarzyszenia organowe pomocne będą do realizacji łacińskiego powiedzenia „Qui bene cantat bis orat” – „kto dobrze śpiewa, ten dwa razy się modli”.

Do publikacji przez wydawnictwo Polihymnia przygotowywany jest 7-częściowy zbiór pod redakcją wspomnianego już ks. M. Wyszogrodzkiego, który zebrał opracowania wszystkich śpiewów, przeznaczonych na poszczególne okresy roku liturgicznego, zamieszczonych w XVI wydaniu *Śpiewnika kościelnego* ks. Jana Siedleckiego – jako „podziękowanie Trójcy przенajświętszej za łaskę beatyfikacji Stefana Kardynała Wyszyńskiego, Prymasa Polski, za życie i dzieło Stanisława Wyszyńskiego, ojca błogosławionego Prymasa i za pracę wszystkich organistów, którzy na przestrzeni wieków modlitwą, muzyką i śpiewem podtrzymywali wiarę naszego narodu i jego miłość do Kościoła i Ojczyzny”.⁷⁴

Tradycja towarzyszeń organowych do pieśni kościelnych sięga wieku XIX i jest ściśle związana z powstawaniem i rozwojem śpiewników kościelnych, zawierających melodie tychże pieśni. Do głównych rejonów powstawania opracowań harmoniczných zaliczyć należy: Opole, Katowice, Warszawę, Kraków i środowisko salezjańskie (Przemyśl, Lutomiersk i Szczecin). Autorami opracowań najczęściej byli i są uznani muzycy, reprezentujący nie tylko ważne ośrodki życia religijnego, ale także naukowego. Dbając o odpowiedni poziom muzyki kościelnej i mając na uwadze zachodzące w niej zmiany (zwłaszcza po Soborze Watykańskim II), dzielą się oni od przeszło dwóch wieków swoim doświadczeniem i talentem. Towarzyszenia organowe przez cały ten okres ulegały ewaluacji, dlatego są bardzo różne pod względem harmonicznym, fakturalnym, technicznym i stylistycznym. Z zasady przewidziane były do wykonania manualnego, choć dziś większość organistów w swojej praktyce organistowskiej widzi potrzebę użycia także klawiatury nożnej.

Należy jednak założyć, iż każda propozycja towarzyszenia organowego znajdzie swojego odbiorcę, a mnogość opracowań i publikacji nutowych wpłynie zarówno na

---

⁷² Na Advent.

⁷³ Jan. M. Gładysz. *Mała Poligrafia Redemptorystów w Tuchowie*. 2000 r.

⁷⁴ Informacja od ks. M. Wyszogrodzkiego.

edukację, jak i jakość gry liturgicznej. Dotyczy to nie tylko młodych adeptów muzyki, ale także organistów z długoletnim stażem zawodowym.

Niestety wraz ze wzrostem kompetencji informatycznych w społeczeństwie zwiększa się ilość bezprawnie rozpowszechnionych (zwłaszcza w przestrzeni internetowej) kopii papierowych wydań. Należy zatem przypomnieć, iż „każda nielegalna odbitka to strata dla wydawnictwa i dla muzyki – mniejsza ilość drukowanych egzemplarzy oznacza mniejszą ilość nowych drukowanych utworów polskiej muzyki religijnej”⁷⁵.

---

⁷⁵ *Rok kościelny w pieśniach, towarzyszenie organowe do pieśni Śpiewnika Jana Siedleckiego*, Wydawnictwo Karmelitów Bosych, Kraków 2001 r.